

УДК 343.7

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.39.23>

orcid. org / 0000-0001-9339-6769

© Гресь Д.О., 2024

Д.О. Гресь**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ КРИПТОВАЛЮТИ****D. Hres****SOME PROBLEMS OF QUALIFICATION
OF CRIMINAL OFFENSES RELATED
TO CRYPTOCURRENCY CIRCULATION**

Анотація. Метою статті є вироблення класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом криптовалюти, окреслення деяких проблем кваліфікації за кожною групою таких правопорушень, а також надання обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення національного законодавства.

Запропоновано класифікацію кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом криптовалюти: кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, порнографічної продукції тощо; кримінальні правопорушення, що порушують право власності (крадіжка, шахрайство, вимагання тощо); кримінальні правопорушення у сфері інформаційної безпеки (майнінг, створення, використання, збут шкідливого програмного забезпечення, несанкціонований доступ до комп'ютерних мереж тощо); інші кримінальні правопорушення (корупційні злочини, фінансування тероризму тощо). Проаналізовано деякі проблеми кваліфікації кримінальних правопорушень, предметом та знаряддям вчинення яких виступає криптовалюта. Зазначається, що проблемним питанням залишається неврегульованість правового статусу криптовалюти в Україні, у зв'язку з чим на теперішній час ні в доктрині кримінального права, ні в судовій практиці не існує єдиного підходу до розуміння природи криптовалюти. Автор доходить висновку про необхідність законодавчого врегулювання статусу криптовалюти та порядку її обігу.

Ключові слова: кваліфікація кримінальних правопорушень, предмет та знаряддя вчинення кримінальних правопорушень, криптовалюта, криптоактив, криптозлочин, криптоінвестування, шахрайство, майнінг, віртуальний актив.

Annotation. The purpose of the article is to develop a classification of criminal offenses related to illicit trafficking in cryptocurrencies, to outline some of the problems of qualification of each group of such offenses, and also to provide substantiated proposals aimed at improving national legislation. The authors propose the following classification of criminal offenses related to cryptocurrency trafficking: criminal offenses in the field of illicit trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, weapons, pornographic products, etc.; criminal offenses encroaching on property rights (theft, fraud, extortion, etc.); criminal offenses in the field of information security (mining, creation, use, sale of malicious software, unauthorized access to computer networks, etc.);

other criminal offenses (corruption offenses, terrorist financing, etc.). The article analyzes some of the problems of qualifying criminal offenses involving cryptocurrency as the subject matter and instrument. The author uses examples from court practice and theoretical works of scholars. It is noted that issues related to the qualification of criminal offenses in which cryptocurrency is used as an instrument or method of committing a crime usually do not arise. In this case, cryptocurrency is more related to the characteristics of the criminal offense committed. At the same time, qualification of crimes where cryptocurrency is the subject of an encroachment has certain complications. This is primarily due to the lack of legal regulation of the status of cryptocurrency. The authors come to the conclusion that the qualification of criminal offenses against property involving cryptocurrency is formed solely on the basis of judicial practice. In view of the above, there is an urgent need for legislative regulation of the status of cryptocurrency and the procedure for its circulation in Ukraine. Perhaps the entry into force of the Law of Ukraine "On Virtual Assets" will become this starting point.

Keywords: qualification of criminal offenses, object and instrumentality of criminal offenses, cryptocurrency, cryptoasset, cryptocurrency crime, cryptoinvestment, fraud, mining, virtual asset.

Постановка проблеми. Наше життя стрімким кроком трансформується у цифровий світ. Сьогодні розрахунком криптовалютою вже нікого не здивувати.

По підрахункам однієї з найбільших авторитетних компаній із блокчейн-аналітики Chainalysis за 2023 рік Україна зайняла п'яте місце у світі за використанням криптовалюти [1].

Разом з цим, темпи використання криптовалюти значно випереджають рівень поточного правового регулювання обігу криптовалюти в Україні. На сьогоднішній день в Україні відсутній правовий акт, який би регулював відносини у сфері криптовикористання.

Будучи засобом накопичення та збереження капіталу, криптовалюта все частіше піддається незаконному посяганням з боку третіх осіб по всьому світу.

З метою поліпшення глобального регулювання криптоактивів Радою ЄС у 2023 році схвалено перше в світі зведення правил Європейського Союзу щодо регулювання ринків криптоактивів. Як зазначила міністр фінансів Швеції Елізабет Свантессон: «Недавні події (мається на увазі крах криптобіржі FTX) підтвердили нагальну необхідність запровадження правил, які краще захистять європейців, які інвестували в ці активи, і запобігатимуть неправомірному використанню криптоіндустрії з метою відмивання грошей та фінансування тероризму» [2].

За останні роки рівень зареєстрованих кримінальних проваджень, у яких фігурує «криптовалюта» значно збільшився і в Україні.

Однак, недосконалість законодавства України, різні способи визначення криптовалюти судами, відсутність чіткого механізму кваліфікації правопорушень, пов'язаних з обігом криптовалюти, призводить до значної кількості практичних та теоретичних проблем. зв'язку з викладеним, питанню кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом криптовалюти мають бути приділені подальші ґрунтовні дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання проблеми визначення правової природи криптовалюти, її впливу на злочинність досліджували такі науковці, як: А. Ковальчук, К. Олійник, А. Проценко, С. Стеценка, Д. Пашко та інші. Проте, незважаючи на проведені дослідження, на сьогодні питання кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом криптовалюти потребує більш глибокого дослідження, а тому проведена робота є актуальною.

Мета статті. Метою даної статті є вироблення класифікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом криптовалюти, окреслення деяких проблем кваліфікації за кожною групою таких правопорушень, а також надання обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Аналіз судової практики та норм кримінального законодавства, які так чи інакше застосовувались при кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом криптовалюти свідчить про різнопланову кримінальну діяльність. Криптозлочини характеризуються своєю багатооб'єктністю, різноманітністю способів їх вчинення. Зазначене, у свою чергу не дозволяє категорично віднести криптозлочини до якоїсь певної категорії.

У Європі незаконне використання криптовалюти пов'язують із такими злочинами, як фінансові злочини, ухилення від сплати податків та тероризм [3, с. 200].

На думку науковця Д.В. Казначеевої можна виділити три основні сектори криптозлочинності: незаконний збут психоактивних речовин (наркотичних засобів, психотропних речовин тощо), інших заборонених товарів, контенту або послуг; відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом з використанням нової цифрової валюти; незаконне заволодіння самою криптовалютою [4, с. 167].

Погоджуючись із запропонованою вище класифікацією, на нашу думку, кримінальні правопорушення, вчинені у сфері обігу криптовалюти умовно можна класифікувати у наступні групи:

1. Кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, порнографічної продукції тощо.

2. Кримінальні правопорушення, що порушують право власності (крадіжка, шахрайство, вимагання тощо).

3. Кримінальні правопорушення у сфері інформаційної безпеки (майнінг, створення, використання, збут шкідливого програмного забезпечення, несанкціонований доступ до комп'ютерних мереж тощо).

4. Інші кримінальні правопорушення (корупційні злочини, фінансування тероризму тощо).

Виходячи із запропонованої класифікації можна побачити, що перелік не є вичерпним, оскільки криптовалюта може бути засобом або знаряддям вчинення і інших кримінальних правопорушень.

У вказаній статті пропонується більш детально розглянуто перші три групи, а останній групі будуть присвячені подальші наукові дослідження.

Так, першу групу складають діяння, у яких криптовалюта виступає платіжним інструментом. До них передусім відносяться злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї.

Як приклад, за вироком Ликачівського районного суду м. Львова від 18.03.2024 у справі № 463/2252/24 особа за допомогою онлайн-сервісу обміну криптовалют здійснила оплату за наркотичний засіб, тим самим незаконно придбала його [5].

Вироком Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 24.11.2021 у справі № 495/823/21 засуджено мешканця м. Білгород-Дністровського Одеської області, який через обліковий запис у загальнодоступній мережі Інтернет здійснював за криптовалюту продаж різного типу бойової зброї, боєприпасів до неї, вибухових речовин [6].

Варто зазначити, що у судовій практиці, як правило, немає труднощів у кваліфікації даних кримінальних правопорушень. Саме по собі використання криптовалют для придбання вищевказаних заборонених законом засобів та предметів не надає певного впливу на оцінку вчиненого діяння за статтями 309, 263 КК України, а в більшій мірі відноситься до характеристики кримінального правопорушення.

До другої групи відносяться кримінальні правопорушення, що порушують право власності. Саме дана група викликає більш всього дискусій серед правників та практиків. Перш за все, це пов'язано з невизначеним до теперішнього часу правовим статусом криптовалют в Україні.

На сьогодні національне законодавство у сфері криптовалютного регулювання перебуває у процесі становлення. Ключовим законом на підставі якого відбуватиметься подальше формування відповідної нормативно-правової бази, ймовірно стане Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022, який ще не набрав чинності через відсутність затвердження відповідних змін до Податкового кодексу України та створення Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з віртуальними активами.

Однак, нещодавно зазнав змін Цивільний кодекс України, у якому з'явилося поняття віртуальних активів. Так, узагальнюючи статтю 179-1 даного кодексу можна виокремити, що віртуальний актив є цифровою річчю, який існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність.

Тим часом, не дивлячись на брак правового регулювання статусу криптовалюти, судова практика продовжує формуватися, розглядаючи криптовалюту по-різному, як віртуальний актив, електронні гроші тощо. Незважаючи на різноманітність поглядів, суди все ж таки розглядають криптовалюту як об'єкт матеріального світу.

Визнання криптовалюти предметом кримінальних правопорушень проти власності не суперечить і науковому простору, оскільки деякі його представники розглядають предмет таких злочинів значно ширше.

Так, науковець Ю.А. Дорохіна вважає, що «хоча криптовалюти є одним із видів віртуальних фінансових інструментів, проте їм притаманні всі ознаки предмета злочинів проти власності» [7, с. 170]. Також, як предмет злочинного посягання розглядають криптовалюту Н. Хак Сіддікі, Р.О. Мовчан.

Говорячи про спосіб вчинення злочинів проти власності, де криптовалюта виступає в якості предмета, варто відмітити їх різноманітність. Для досягнення злочинної мети – заволодіння криптоактивами, злочинець може використовувати обман, зловживання довірою, погрози тощо.

На теперішній час досить велику популярність набирає криптоінвестування та арбітраж криптовалюти. Якщо з криптоінвестуванням все зрозуміло, то арбітраж криптовалюти – це спосіб заробітку, який полягає у використанні різниці в цінах криптовалют на різних біржах.

Однак, там де є можливість заробітку, обов'язково існує ризик потрапити на гачок шахраїв.

Наприклад, вироком Печерського районного суду м. Києва від 11.08.2023 у справі № 757/32640/23-к засуджено злочинну організацію, яка умисно, з корисливих мотивів, шляхом обману, створюючи у потенційних інвесторів/вкладників позитивне враження щодо респектабельності та наявності достатніх фінансових можливостей і матеріально-технічної бази, не маючи дійсного наміру на надання послуг, пов'язаних з вкладенням грошових коштів потерпілими у ринок віртуальних активів (криптовалюти) та арбітраж трафіку, заволоділи грошовими коштами потерпілих на загальну суму 519 588, 74 грн [8]. Дії вказаних осіб кваліфіковано за статтею 190 КК України.

Проаналізувавши судову практику стає зрозумілим, що шахрайське заволодіння криптовалютою значно переважає над її таємним викраденням (крадіжкою). У Єдиному реєстрі судових рішень наявні поодинокі випадки кваліфікації діянь осіб за статтею 185 КК України.

Так, у вироку Деснянського районного суду м. Чернігова від 30.10.2023 у справі № 750/14133/23 зазначається, що особа, з корисливих мотивів, шляхом вільного доступу, за допомогою особистого мобільного телефону та електронної адреси гаманця, який належить потерпілому, перерахувала різні види криптовалюти на належний собі електронний гаманець [9].

Варто зазначити, що таємне викрадення криптовалюти має свою відмінність від звичайної крадіжки.

Дана відмінність полягає в тому, що викрадення криптоактивів відбувається у кіберпросторі та з використанням інформаційних технологій. Тому, в даному випадку дії особи потребують ще додаткової кваліфікації за статтями Розділу XVI КК України (Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку).

Однак, нерідко у судових процесах стороною захисту звертається увага суду на те, що з огляду на відсутність законодавчого регулювання правового

статусу криптовалюти, остання не може бути об'єктом правових відносин в Україні, у зв'язку з чим подія злочину взагалі відсутня. Поряд з цим, постають питання щодо визначення вартості криптовалюти, який має бути достатнім для притягнення особи до кримінальної відповідальності, та яким чином він визначається, виходячи з даних криптобірж або з фактичних коштів, витрачених на її придбання, або шляхом проведення відповідної судової експертизи, на основі середнього ринкового курсу криптовалюти.

Тобто, на теперішній час, можна з впевненістю стверджувати, що кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності, у яких предметом виступає криптовалюта за відсутності регулятивного законодавства формується виключно на судовій практиці.

У зв'язку з чим, автори приходять до висновку про необхідність офіційного визнання криптовалюти, закріплення її місця у системі об'єктів цивільних прав, що дозволить у свою чергу безперечно кваліфікувати криптоактиви як предмет злочинного посягання при вчиненні злочинів проти власності.

Третю групу складають кримінальні правопорушення у сфері інформаційної безпеки.

Специфіка даної групи кримінальних правопорушень полягає у використанні шкідливих програмних забезпечень, яке зазвичай здійснюється особами для незаконного доступу до спеціального обладнання користувачів та наступного майнінгу криптовалюти.

Для розуміння, майнінг – це видобуток цифрової валюти за допомогою спеціального обладнання, який здійснюють учасники мережі [10].

Як приклад, згідно вироку Центрального районного суду м. Миколаєва від 01.11.2022 у справі № 490/5263/19 особу було засуджено за ч. 1 ст. 361-1, ч. 2 ст. 361-1 КК України. Злочинна схема полягала у розповсюдженні шкідливих програмних засобів, зокрема класу «Майнер», призначеного для таємного вилучення (викрадення) обчислювальних ресурсів уражених комп'ютерів з метою видобутку пірингової цифрової валюти MONERO та перерахунку добутих коштів на електронний гаманець зловмисника чи іншої особи, вказаної у вірусі.

Так, при завантаженні вказаного програмного засобу на комп'ютер та його інсталяції (встановлення) він несанкціоновано, тобто без дозволу та відома користувача ураженого комп'ютера (без будь-яких повідомлень та попереджень), в автоматичному режимі підключається до пулу для майнінгу, на якому здійснюється видобуток криптовалюти й використовує для цього потужності центрального та графічного процесорів ураженого комп'ютера [11].

Разом з цим, треба зауважити, що майнінг криптовалюти відноситься і до другої групи, тобто до злочинів проти власності.

Так, за вироком Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 09.10.2020 у справі № 607/6270/20 заступник начальника ВСП

«Львівська дистанція захисних лісонасаджень», зловживаючи своїми повноваженнями, діючи умисно, з метою отримання прибутку від виробництва підприємства, всупереч встановленому законом порядку, маючи вільний доступ до службового кабінету ВСП «Львівська дистанція захисних лісо насаджень», шляхом самовільного підключення електроустановок, струмоприймачів та електропроводки до електричної мережі енергопостачальника з порушенням схеми обліку, тобто без дозволу енергопостачальної організації та відповідного договору з нею, шляхом умисного під'єднання до діючої мережі, підключив розміщене у своєму службовому кабінеті металеву конструкцію, що складається із материнської плати, блока живлення, твердотілого накопичувача (USD) та відео карти, тим самим останній викрав електричну енергію з електромереж, належних ВСП «Львівська дистанція захисних лісонасаджень» [12, 13]. В даній ситуації дії особи кваліфіковано за ч. 2 ст. 188-1 КК України, тобто незаконне викрадання електроенергії шляхом її самовільного використання без приладів обліку, чим завдано шкоду у великих розмірах.

В обох наведених прикладах кінцевою метою вчинення вказаних кримінальних правопорушень є саме видобуток криптовалюти. Однак, сам по собі майнінг криптовалюти не потребує додаткової кваліфікації, оскільки на теперішній час норми, які б визначали відповідальність за незаконний майнінг криптоактивів відсутні.

Висновки. Отже, виходячи із наявної судової практики питання щодо кваліфікації кримінальних правопорушень, у яких криптовалюта виступає в якості знаряддя або способу вчинення злочину як правило не виникають. Поряд з цим, кваліфікація злочинів, де криптовалюта виступає предметом посягання має певні ускладнення.

Масштаби використання криптовалюти в Україні, збільшення зростання кількості злочинів, які вчиняються з використанням криптовалюти, соціально-правова обумовленість криміналізації злочинної діяльності з її використанням свідчить про неможливість подальшого законодавчого ігнорування статусу криптовалюти та порядку її обігу. Сподіваємося, що набрання чинності Закону України «Про віртуальні активи» буде початком великої законодавчої ініціативи.

Література

1. Україна входить у топ 5 країн за популярністю криптовалют – Chainalysis. URL: <https://cases.media/en/article/ukrayina-vkhodit-u-top-5-krayin-za-populyarnistyu-kriptovalyut-chainalysis>.
2. Рада ЄС схвалила перші в світі правила регулювання сектору. URL: <https://forbes.ua/news/rada-es-skxvalila-pershi-v-sviti-pravila-regulyuvannya-kriptosektoru-16052023-13693>.
3. Леськів Соломія. Кримінально-правові аспекти визначення статусу криптовалюти в Україні: вітчизняний та зарубіжний досвід / Соломія Леськів // Підприємництво, господарство і право. – 2019. – №9. – С. 199-203. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/34.pdf>.
4. Казначеева Д. В. Основні види злочинів, що вчиняються із застосуванням криптовалюти / Д. В. Казначеева // Протидія кіберзагрозам та

торгівлі людьми: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 листоп. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Координатор проєктів ОБСЄ в Україні. – Харків : ХНУВС, 2019. – С. 166-168. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/26_11_2019/pdf/50.pdf. **5.** Вирок Ликачівського районного суду м. Львова від 18.03.2024 у справі № 463/2252/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117784582>. **6.** Вирок Білгород-Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 24.11.2021 у справі № 495/823/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101341893>. **7.** Дорохіна Ю.А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с. **8.** Вирок Печерського районного суду м. Києва від 11.08.2023 у справі № 757/32640/23-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113255799>. **9.** Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 30.10.2023 у справі № 750/14133/23 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114532167>. **10.** Що таке майнінг криптовалют? URL: <https://blog.whitebit.com/uk/what-is-cryptocurrency-mining/>. **11.** Вирок Центрального районного суду м. Миколаєва від 01.11.2022 у справі № 490/5263/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107385915>. **12.** Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 09.10.2020 у справі № 607/6270/20 URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/92117558/>. **13.** Як в Україні крадуть електроенергію для майнінгу кріпти URL: https://biz.censor.net/resonance/3312103/yak_v_ukrayini_kradut_elektroenergiyu_dlya_mayinyngu_kryptu